

A Decade of Qualitative Research in Iranian Accounting Research Journals¹

Mohammad Arabmazar Yazdi², Zahra Joudaki Chegeni³, Parastoo Dehpour Atash Beik⁴, Benyamin Azizi⁵

Received: 2022/09/22
Accepted: 2023/02/09

Research Paper

Abstract

The subject of this research is to identify the frequency and content characteristics of articles published in journals under the supervision of the Ministry of Science. The purpose of this study is to investigate the number of qualitative articles, type of analysis method, data collection tools and research scope. The statistical population includes the review of 4208 articles published in 15 journals with scientific-research rank in the field of accounting and related subdisciplines. The research method is using quantitative content analysis technique in the period 2011 to 2021. The results show that the trend of qualitative studies in domestic journals has changed in recent years. Because from 2018 onwards, more articles have been done with a qualitative method than in previous years. Also, in qualitative articles, grounded theory, Delphi, theme analysis and content analysis methods are often used. The articles reviewed are mostly in the field of financial accounting and auditing, and in most of them, interviews have been used as a data collection tool, to conduct human-centered research and in-depth study of phenomena, there is no escape from qualitative research. In this research, the importance and role of qualitative research in increasing the understanding of accounting phenomena was identified. Also, various dimensions of qualitative articles in journals under the supervision of the Ministry of Science were explored.

Keyword: Frequency of Qualitative Articles, Quantitative Content Analysis, Qualitative Method.

JEL Classification: M40, M49.

-
1. DOI: 10.22051/jera.2021.31891.2698
  2. Associate Professor, Department of Accounting, Faculty of Management and Accounting, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. (Corresponding Author). (marabmazar@sbu.ac.ir).
  3. Ph.D. Student, Department of Accounting, Faculty of Management and Accounting, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. (z_joudakichegeni@sbu.ac.ir).
  4. Ph.D. Student, Department of Accounting, Faculty of Management and Accounting, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. (p_dehpour@sbu.ac.ir).
  5. Ph.D. Student, Department of Accounting, Faculty of Management and Accounting, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. (Benyaminazizi90@gmail.com).
- <https://jera.alzahra.ac.ir>

یک دهه تحقیقات کیفی در مجلات علمی پژوهشی حسابداری ایران^۱

محمد عرب مازار یزدی^۲، زهرا جودکی چگنی^۳، پوستو دهپور آتش بیگ^۴،
بنیامین عزیزی^۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۳۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۲۰

مقاله پژوهشی

چکیده

موضوع این پژوهش، شناخت بسامد و ویژگی‌های محتوایی مقالات منتشر شده در مجلات زیر نظر وزارت علوم می‌باشد. هدف این پژوهش، بررسی تعداد مقالات کیفی، نوع روش تحلیل، ابزار گردآوری داده‌ها و قلمرو پژوهش می‌باشد. جامعه آماری شامل بررسی ۴۲۰۸ عنوان مقاله منتشر شده در ۱۵ مجله دارای رتبه علمی-پژوهشی در رشته حسابداری و گرایش‌های مرتبط با آن است. روش پژوهش با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا از نوع کمی در بازه زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ می‌باشد. نتایج گویای این مطلب است که طی چند سال اخیر روند مطالعات کیفی در مجلات داخلی تغییر نموده است. چرا که از سال ۹۷ به بعد نسبت به سال‌های پیشین تعداد مقالات بیشتری با روش کیفی انجام شده است. همچنین، در مقالات کیفی غالباً از روش گراندد تئوری، دلفی، تحلیل تم و تحلیل محتوا استفاده گردیده است. مقالات مورد بررسی بیشتر در حوزه حسابداری مالی و حسابرسی می‌باشد و در اکثر آنها مصاحبه به عنوان ابزار گردآوری داده‌ها مطرح گردیده است. برای انجام پژوهش‌های انسان محور و مطالعه ژرف نگرانه پدیده‌ها، گریزی از انجام پژوهش‌های کیفی وجود ندارد. در این پژوهش اهمیت و نقش پژوهش‌های کیفی در افزایش درک پدیده‌های حسابداری شناسایی شد. همچنین، ابعاد مختلف مقالات کیفی در مجلات زیر نظر وزارت علوم مورد کنکاش قرار گرفت.

واژه های کلیدی: بسامد مقالات کیفی، تحلیل محتوا کمی، روش کیفی.

طبقه بندی موضوعی: M40, M4

10.22051/jera.2021.31891.2698 :DOI

۲. دانشیار، گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) (marabmazar@sbu.ac.ir).

۳. دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. (z_joudakichegeni@sbu.ac.ir).

۴. دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. (p_dehpour@sbu.ac.ir).

۵. دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. (Benyaminazizi90@gmail.com).

https://jera.alzahra.ac.ir

مقدمه

پژوهش‌های کیفی نقش مهمی در حوزه حسابداری و حسابرسی ایفا می‌کنند. برخلاف پژوهش‌های کمی که تبدیل به جریان اصلی پژوهشی در بسیاری از مجلات حسابداری و حسابرسی شده است، پژوهش‌های کیفی^۱ با پاسخ به سؤالات پژوهش و کاوش مسائل حسابداری و حسابرسی به روش‌هایی که در دسترس روش‌های پژوهش کمی نیست، نقش مهمی ایفا می‌کنند (دی ویلیرز و همکاران، ۲۰۱۹). برای برخی از محققان، پژوهش‌های کیفی به عنوان پژوهش‌های درجه دوم در نظر گرفته می‌شود (بلوم، هارمن و لی، ۲۰۱۰). در نتیجه آن‌ها تمایلی به استفاده از روش‌های کیفی در انجام پژوهش‌های خود ندارند، حتی برخی از دانشگاه‌ها و دانشکده‌های حسابداری، مالی و بازرگانی با رویکرد کیفی مخالف هستند و معمولاً آن را برای اهداف پژوهشی کافی نمی‌دانند (بصری، ۲۰۱۴). در همین راستا، همیک، جوهد و بلجر (۲۰۲۲) استدلال کردند که تحقیقات کیفی در مورد حسابداری مالی یک زمینه نوظهور با پتانسیل تحقیقات قابل توجه است. آرنس (۲۰۲۱) بیان کرد که توسعه مقالات حسابداری کیفی دستاوردی است که در فرآیند نگارش پدیدار می‌شود. این اعتقاد وجود دارد که علوم اجتماعی^۲ چندان متفاوت از علوم طبیعی نبوده و می‌توان آن را به همان شیوه اجسام فیزیکی مورد مطالعه قرار داد (کوتلر و مینی‌چلو، ۲۰۱۰). علاوه بر این، امروزه بسیاری از روش‌های آماری کمی توسعه یافته و این تکنیک‌ها شاهراهی برای پیشرفت دانش و علم ارائه می‌دهند (گمیسون، ۲۰۱۰). اعضای هیأت علمی نیز اغلب با رویکرد کیفی و فرصت‌های ارائه شده آن آشنایی چندانی ندارند (بصری، ۲۰۱۴).

چوا (۱۹۸۶) سه پارادایم پژوهشی در حسابداری را معرفی می‌کند: اثبات‌گرایی، تفسیری و انتقادی. پارادایم اثبات‌گرایی اغلب با روش‌های کمی تقلیل‌گرایانه مرتبط است. به عنوان مثال، ساده نمودن چیزی پیچیده به اعداد برای تجزیه و تحلیل آماری. پارادایم‌های تفسیری و انتقادی اغلب با روش‌های کیفی مرتبط هستند که در آن محققان سعی می‌کنند پیچیدگی مطالب مورد مطالعه را حفظ کنند. پژوهش‌های ترکیبی نیز می‌تواند با استفاده از هر دو رویکرد کمی و کیفی انجام شود. در گسترده‌ترین سطح، این پارادایم‌ها، باورهای متفاوتی را در مورد نحوه عملکرد جهان، ماهیت دانش و روش‌های مناسب برای کسب دانش جدید منعکس می‌کنند (دی ویلیرز و همکاران، ۲۰۱۹).

1. Qualitative research
2. social Sciences

اثبات‌گرایی^۱، پارادایمی محبوب در رشته‌های حسابداری، مالی و بازرگانی محسوب می‌شود. پژوهش‌های اثبات‌گرایانه مبتنی بر نظریه‌های اقتصادی و مالی، به دنبال ارائه یک ساخت عقلانی از حسابداری به وسیله روش‌های کمی است (دیگان، ۲۰۱۳) که در آن پدیده‌ها به صورت عینی ارزیابی و به وسیله ارائه پیش‌بینی‌های قابل تعمیم توضیح داده می‌شوند (لافلین، ۲۰۰۷). واتس و زیمرمن (۱۹۷۹) بیان می‌کنند که پژوهش‌های اثبات‌گرایانه بایستی حاوی نظریه‌ای برای توضیح عوامل تعیین‌کننده ادبیات حسابداری موجود، پیش‌بینی چگونگی تغییر مسیر تحقیقاتی با تغییر عوامل زمینه‌ای و توضیح نقش تئوری‌ها در تعیین استانداردهای حسابداری باشد. با وجود برجسته بودن این پارادایم پژوهشی، مفروضات معرفت‌شناختی نظریه حسابداری اثبات‌گرایانه عاری از انتقاد نیست. شاید مهمترین و گسترده‌ترین بحث در این زمینه، توجه به این موضوع باشد که آیا حسابداری صرفاً یک کارکرد فنی است یا خیر که اثبات‌گراها می‌توانند با استفاده از روش‌های استنتاجی آن را مطالعه کنند (آرنس و همکاران، ۲۰۰۸). همچنین استرلینگ (۱۹۹۰)، بیان می‌کند که مناسب بودن توصیف رویه‌های موجود به عنوان حمایت از ارائه توصیه‌های هنجاری نیز مورد تردید قرار گرفته است.

این انتقادات، انگیزه‌ای برای انجام پژوهش‌های بین‌رشته‌ای بیشتر فراهم می‌کند که مایل به پذیرش تکثرگرایی نظری و روش‌مند هستند (دیلارد، ۲۰۰۸). بر همین اساس توجه به پژوهش‌های تفسیری و انتقادی بیشتر و بیشتر شد. تفسیرگرایان بر این باورند که دانش و حقیقت از تعامل بین واقعیت‌های چندگانه و در موقعی رقیب سرچشمه می‌گیرد. نیاز به حقیقت مطلق، دقیق و یافته‌های تعمیم‌پذیر جای خود را به مطالعات اکتشافی متمرکز بر درک چگونگی و چرایی درک کنشگران اجتماعی در مورد یک پدیده می‌دهد (چوا، ۱۹۸۶). در نتیجه محققان حسابداری تفسیری از چارچوب‌ها و روش‌های نظری متفاوتی برای مطالعه آنچه که هاپ‌وود (۱۹۷۸)، فن حسابداری می‌نامد، استفاده می‌کنند. بیشتر نظریه‌های تفسیری از علوم اجتماعی و سیاسی نشأت می‌گیرند (دیگان، ۲۰۱۳) و معمولاً برای اجتناب از آنچه که به عنوان تله‌های تقلیل‌گرایانه رویکردهای اثبات‌گرایانه سنتی می‌دانند، بر روش‌های کیفی تکیه می‌کنند (برودبنت و آرنمن، ۲۰۱۱).

پژوهش‌های انتقادی^۲ نیز بر روش‌های کیفی متکی هستند و ذاتاً بین رشته‌ای هستند. نظریه پردازان انتقادی از طیفی از نظریه‌های جامعه‌شناختی استفاده می‌کنند تا توضیح دهند که

1. Positivism

2. Critical research

چگونه جامعه، سیاست و اقتصاد از هم جدا نبوده و هدف آنان به چالش کشیدن حقایق پذیرفته شده عمومی است. تمرکز این پژوهش‌ها نه تنها بر ادغام دیدگاه‌های چندگانه واقعیت بلکه بر توضیح تنش‌های بین درک و عمل به عنوان بخشی از فرآیند پیشبرد دستور کار هنجاری است (دیگان، ۲۰۱۳). نظریه انتقادی کاملاً با تغییر پیوند خورده است و به ارتقای جامعه‌ای بهتر می‌اندیشد، جامعه‌ای که در آن ترتیبات اجتماعی غالب در خدمت منافع توده مردم است، که تصور می‌شود ظرفیت آنها توسط آن ترتیبات موجود محدود شده است (روسلندر، ۲۰۰۶).

بحث‌های قابل توجهی در مورد مشروعیت رویکردهای پژوهشی متفاوت در حسابداری، نوع مقالات، مجلات و به‌طور گسترده‌تر، نقش پژوهش‌های حسابداری در جامعه معاصر شده است (گری و میلن، ۲۰۱۵؛ آرنس و همکاران، ۲۰۰۸). پارادایم‌های اثبات‌گرایانه، تفسیری^۱ و انتقادی به عنوان امتدادی پیوستار از اشکال مختلف پژوهش دانشگاهی در نظر گرفته می‌شوند (دومی، ۲۰۰۹). هر کدام یک دیدگاه جایگزین ارائه می‌دهند و بر جنبه‌های مختلف حسابداری تمرکز می‌کنند. با این وجود هنوز هم بسیاری از مجلات منتشر شده در داخل و خارج بر پارادایم اثبات‌گرایانه و استفاده از روش‌های کمی اصرار ورزیده و رایج‌ترین مقالات این مجلات، پژوهش‌های آرشیوی مبتنی بر نظریه‌های مالی، اقتصادی و ... هستند و از طرح‌های پژوهشی تجربی استفاده می‌کنند. درحالی‌که پژوهش‌های اثبات‌گرایانه در افزایش درک ما از پدیده‌های حسابداری نقش کلیدی ایفا می‌کنند، این مطلب مهم را نیز باید در نظر گرفت که با استفاده از روش‌های کمی نمی‌توان به برخی از سؤالات پژوهشی پاسخ داد.

تأمل در مورد اینکه چگونه پژوهش‌های کیفی می‌توانند درک ما را از پدیده‌های حسابداری افزایش داده و به بسیاری از مسائلی که نمی‌توان با استفاده از روش‌های کمی به آنها پاسخ داد، پاسخ گفت؛ بسیار مهم است. این پژوهش با پژوهش‌های پیشین که مجلات رشته حسابداری را مورد واکاوی قرار داده است، از چند جنبه متمایز است. اولاً، پژوهش حاضر به دنبال بررسی مقالات کیفی در کلیه مجلات زیر نظر وزارت علوم می‌باشد. ثانیاً، در این پژوهش چندین حوزه روش تحلیل، ابزارگردآوری داده‌ها و قلمرو پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است. ثالثاً، پژوهش حاضر در بازه زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ انجام شده است. با توجه به این مطالب هدف این پژوهش، بررسی اهمیت استفاده از روش‌های کیفی در پژوهش‌های حسابداری و حسابرسی،

پاسخگویی به انتقادات از پژوهش‌های کیفی و نیز روند انتشار مقالات کیفی در مجلات منتشر شده در ایران در یک دهه گذشته است. لذا در این پژوهش به بررسی آماری روند انتشار این مقالات پرداخته می‌شود.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

اندیشمندان حوزه روش‌شناسی پژوهش، پژوهش‌ها را به دو گروه کلی طبقه‌بندی می‌کنند: ۱- پژوهش‌های کمی و ۲- پژوهش‌های کیفی. پژوهش‌های کمی در حوزه علوم انسانی بر پایه پارادایم اثبات‌گرایانه قرار دارد و با هدف آزمون تئوری به صورت قیاسی به کار می‌شود. از نظر معرفت‌شناختی در رویکرد کمی پژوهشگر و پدیده مورد بررسی از هم مستقل هستند و پژوهشگران کمی آموزش دیده‌اند تا باور کنند که مستقل از موضوعات و داده‌های پژوهشی هستند (پارکر، ۲۰۰۳). بنابراین محققان قادر به مطالعه پدیده‌هایی هستند بدون اینکه بر آن تأثیر بگذارند یا تحت تأثیر آن قرار گیرند. تیلور (۲۰۱۰) روش کمی را برای ارائه توصیف عینی پدیده‌ها و نشان دادن چگونگی کنترل پدیده‌ها از طرق خاص طراحی شده است. سیل و همکاران (۲۰۰۲) بیان می‌کنند که هدف از پژوهش کمی، اندازه‌گیری و تجزیه و تحلیل روابط علی بین متغیرها در یک چارچوب مشخص است. با این وجود پژوهشگران کیفی، پژوهش کمی را به عنوان روشی مورد نقد قرار می‌دهند که نمی‌تواند به طیف کاملی از مشکلات در علوم رفتاری و نیز علوم اجتماعی مانند حوزه حسابداری و مدیریت بپردازد، زیرا هیچ محققانی وجود ندارد که فاقد ارزش باشد. در مقابل پژوهش کیفی رویکردی کل‌گرا، تفسیرگرا و برای اکتشاف در یک زمینه طبیعی انجام می‌شود و نباید در یک محدوده تصنعی انجام گیرد. پارکر (۲۰۰۳) بیان نمودند که رویکرد کیفی رویکرد پژوهشی مبتنی بر تفسیرگرایی و سازه‌انگاری است. کاتلر و مینی‌چلو (۲۰۱۰) بیان نمودند که این رویکرد به عنوان واکنشی در برابر دیدگاه غالب پژوهشی اوایل قرن بیستم در اروپا و آمریکای شمالی (پژوهش کمی)، به وجود آمد. ترامبل و واتسون (۲۰۱۰)، بیان نمودند که هدف این رویکرد توسعه نظریه با بررسی استقرایی بوده و غالباً با جمع‌آوری داده‌های خاص شروع شده و به درک کلی‌تری از موضوع منجر می‌شود. ملا-مزا (۲۰۰۶) استدلال می‌کند که پژوهش کیفی به عنوان تماشای مردم در قلمرو خود، تعامل با آن‌ها به زبان خود و شرایط خود، و تلاش برای درک پیچیدگی، در حالی که تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌ها از منابع مختلف است. همچنین، هوفل (۱۹۹۷) بیان نمود که

هر نوع پژوهشی که یافته‌هایی را تولید می‌کند که از طریق روش‌های آماری یا سایر ابزارهای کمی به دست نیامده‌اند. علی و یوسف (۲۰۱۰) نیز بیان نمودند که هر پژوهشی که از روش‌های آماری استفاده نکند، کیفی است. هوفل (۱۹۹۷) ویژگی‌های پژوهش‌های کیفی را به صورت زیر توصیف می‌کند:

۱. پژوهش کیفی از محیط طبیعی به عنوان منبع داده استفاده می‌کند. محقق سعی می‌کند مشاهده کند و آنچه را مشاهده می‌کند، توصیف و تفسیر می‌کند.
۲. محقق به عنوان ابزار انسانی جمع‌آوری داده‌های عمل می‌کند.
۳. محققان کیفی عمدتاً از تحلیل داده‌های استقرایی استفاده می‌کنند.
۴. گزارش پژوهش‌های کیفی، توصیفی و شامل زبان بیانی و حضور صدا در متن هستند.
۵. پژوهش کیفی دارای ویژگی‌های تفسیری است که هدف آن کشف معنا است.
۶. پژوهش‌های کیفی به امری خاص و فراگیر توجه دارند و منحصر به فرد بودن هر مورد را جستجو می‌کنند.
۷. پژوهش‌های کیفی به دنبال نظریه‌پردازی برای فرآیندی نوظهور هستند.
۸. پژوهش‌های کیفی با استفاده از معیارهای ویژه‌ای برای قابلیت اعتماد پژوهش مورد قضاوت قرار می‌گیرند.

پارکر (۲۰۰۳)، بیان می‌کند که محقق کیفی دنیایی از روابط، معانی، درک و تفسیرهای ناملموس را شناسایی و بررسی می‌کند که پیچیده و چندبعدی هستند و نمی‌توانند مستقل از بازیگران و محققین وجود داشته باشند. کاسینات (۲۰۱۳) بیان می‌کند که تمرکز بر درک و تفسیر این روابط پیچیده و چندبعدی، شامل رویکردی تفسیری و طبیعت‌گرایانه بوده و بر فرآیند و معنا تأکید می‌شود. تکنیک‌های جمع‌آوری داده‌های مورد استفاده در این نوع مطالعه می‌تواند به صورت مصاحبه عمیق و متمرکز گروهی و مشاهده مشارکتی باشد. علاوه بر این، نمونه‌ها به معنای نشان دادن جمعیت‌های بزرگ نیستند، اما از نمونه‌های کوچک و هدفمند پاسخ‌دهندگان واضح استفاده می‌شود، زیرا می‌توانند اطلاعات ضروری را ارائه دهند (بصری، ۲۰۱۴). پارکر (۲۰۰۳)، برخی از انتقاداتی که به پژوهش‌های کیفی وارد می‌شود را به صورت زیر بیان نموده و استدلال می‌کند که همه این انتقادات اساساً ناشی از عدم آشنایی و آگاهی از فلسفه و اصول روش‌شناختی است که روش‌های به کار گرفته شده را بیان می‌کنند. این انتقادات به شرح زیر است:

۱. پژوهش‌های کیفی شبیه روزنامه نگاری است.
۲. این پژوهش‌ها صرفاً انسان‌گرا هستند.
۳. غیرعلمی و ذهنی هستند.
۴. دارای سوگیری بوده و فرضیات بدون ارزش پژوهش‌های علمی را زیر سؤال می‌برند.
۵. نمی‌توانند گزاره‌های درستی قابل تأییدی را تولید کنند.
۶. نمی‌توانند یافته‌های آماری قابل تعمیم ایجاد کنند.
۷. و فاقد دقت لازم و کافی هستند.

دی‌ویلیرز و همکاران (۲۰۱۹) نیز برخی از انتقاداتی که از پژوهش‌های کیفی را بیان نموده و به آن پاسخ می‌گویند. انتقاد اولی که بیان می‌شود، حجم نمونه ناکافی و استفاده از روش‌ها بدون ساختار در پژوهش‌های کیفی است. میکلون و همکاران (۲۰۱۹) بیان می‌کنند که مطالعات آرشیوی بر پارادایم اثبات‌گرایی متکی بوده و با استفاده از روش‌های کمی بر نمونه‌های بزرگ و رگرسیون برای آزمون فرضیه‌ها استفاده می‌کند. وقتی صحبت از حجم نمونه و ظرافت مدل-سازی ریاضی می‌شود، به نظر می‌رسد که پژوهش‌های کیفی کوتاهی می‌کند. بیشتر پژوهش‌های کیفی شامل تعداد محدودی از شرکت‌کنندگان (معمولاً ۱۰ تا ۳۰ نفر) که اکثر آن‌ها به‌طور هدفمند انتخاب شده‌اند و بر تکنیک‌های آماری متکی نیستند. در پاسخ به این انتقاد دی‌ویلیرز و همکاران (۲۰۱۹) بیان می‌کنند که تفاوت حجم نمونه در پژوهش‌های کمی و کیفی محصول تفاوت‌های معرفت‌شناختی الهام گرفته از پارادایم‌های اثبات‌گرایانه یا تفسیری است و محققان کیفی پس از رسیدن به اشباع نظری، جمع‌آوری داده‌ها را متوقف می‌کنند و واضح است که هیچ‌بیش جدیدی از تجزیه و تحلیل اطلاعات بیشتر پیدا نخواهند کرد. پژوهشگران کیفی گاهی اوقات ادعا می‌کنند که پژوهش‌های کمی، جالب‌ترین مثال‌ها را نادیده گرفته و پیچیدگی ذاتی را برای دستیابی به یافته‌های آماری قابل توجه، بیش از حد ساده می‌کنند (برنان و سولومون، ۲۰۰۸).

انتقاد دیگری که پژوهشگران کمی بیان می‌کنند این است که پژوهش‌های کمی دارای مزیت تکیه بر مقدار و معناداری آماری هستند و توان تعمیم نتایج آن بسیار بالاست، درحالی‌که پژوهش‌های کیفی دارای این مزیت نیستند (دی‌ویلیرز و همکاران، ۲۰۱۹). در پاسخ به این انتقاد می‌توان چنین گفت که در پژوهش‌های کیفی بیشتر از مثال‌ها یا مصادیق دقیق برای استناد به

اصول، اعمال و نظریه استفاده می‌شود و بسیاری از این پژوهش‌ها، جزئیات بیشتری را در مورد مراحل انجام شده برای محدودسازی ذهنیت‌گرایی در حمایت از یافته‌های خود ارائه می‌دهند. دی‌ویلیرز و همکاران (۲۰۱۹)، بیان می‌کنند که محققان کیفی برای تعمیم به استدلال ابداعی تکیه می‌کنند که نوعی استدلال قیاسی است که برای توضیح آنچه محقق مشاهده می‌کند، استفاده می‌شود. در این نوع استدلال، محقق داده‌ها را تا رسیدن به نقطه‌ای ارائه می‌کند که نتیجه‌گیری، محتمل‌ترین توضیح برای پژوهش باشد.

انتقاد دیگر چالش موجود در بررسی اعتبار و پایایی پژوهش‌های کیفی است. محققان کمی دو دغدغه اصلی دارند: ثبات مدل انتخابی و تعمیم نادرست نتایج نمونه به جامعه و استدلال می‌کنند که پژوهش‌های کیفی در این زمینه با کمبود مواجه هستند. در این زمینه محققان کیفی اغلب برای اطمینان از اعتبار و پایایی^۱ یافته‌های خود تلاش می‌کنند و پادمان‌های کیفی خود را با جزئیات توضیح می‌دهند. به عنوان مثال، آن‌ها ممکن است موارد زیر را مستند کنند:

۱. فرآیند جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها،
۲. پروتکل‌های مدیریت داده‌ها برای اطمینان از یک رویکرد سازگار برای جمع‌آوری و پردازش داده‌ها،
۳. اقدامات انجام شده برای اطمینان از قابلیت اطمینان ابزار کدگذاری و تحلیل،
۴. داده‌های جمع‌آوری شده از منابع مختلف برای تأیید یافته‌ها و شناسایی تناقضات (کرپندورف، ۲۰۱۳).

همچنین در پژوهش‌های کیفی چنانچه محقق به‌طور مستدل و شفاف ایده‌های خود را ارائه نماید، تهدیدی برای اعتبار و پایایی پژوهش وجود ندارد (دی‌ویلیرز و همکاران، ۲۰۱۹). منتقدان اغلب پژوهش‌های کیفی را متهم می‌کنند که بر جنبه‌های خاصی از داده‌هایشان برای حمایت از یک موقعیت خاص تأکید نموده و یا فقط با ویژگی‌های حسابداری که برایشان جالب است سروکار دارند و به داستان‌سرایی می‌پردازند. هرچند این انتقاد در برخی موارد درست است اما می‌توان استدلال کرد که این مطالعات دارای طراحی ضعیف و یا اجرای ضعیف هستند که منحصر به پژوهش‌های کیفی نیست و مطالعات کمی نیز می‌تواند بد طراحی شوند. به‌عنوان مثال

حذف یک متغیر کنترلی خاص ممکن است نتایج یک پژوهش کمی را با سوگیری مواجه سازد. همچنین آنان می‌توانند در داده‌های پژوهش دستکاری نموده و یافته‌های خود را به‌منظور نظریه‌پردازی یا حمایت از نظریه خاصی به کار ببرند (دی‌ویلیرز و همکاران، ۲۰۱۹). با توجه به مباحث مطرح شده می‌توان سوال پژوهش را به شکل ذیل تدوین کرد:

روند تحقیقات کیفی در مجلات داخل کشور چگونه بوده است؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر یک پژوهش توصیفی است. این نوشتار، مقالات کیفی را در بازه زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ مورد بررسی قرار می‌دهد. روش پژوهش با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا از نوع کمی می‌باشد. تحلیل محتوا یکی از روش‌های مهم و پرکاربرد پژوهش است. این روش از آن جهت به دیگر روش‌ها برتری دارد که نیاز به تولید اطلاعات نیست، بلکه اطلاعات موجود است و باید تحلیل شود و نتیجه‌گیری لازم به عمل آید. در حقیقت، تحلیل محتوا روش استاندارد است که برای مطالعه و شناسایی ویژگی‌های اطلاعات ثبت شده به کار می‌رود و پژوهشگر را قادر می‌سازد تا حجم زیادی از اطلاعات را به آسانی به صورت سازمان‌یافته درآورد (وقفی و همکاران، ۱۳۹۹). تحلیل محتوا دربردارنده نتایج مفید و مربوط در خصوص وضعیت فعلی تحقیقات، کمیت و کیفیت مقالات و میزان ارزش و اعتبار نشریات و همچنین راهگشایی برای انجام تحقیقات آتی می‌باشد (سلیمانی امیری، ایزدپور و گرامی راد، ۱۳۹۹).

جامعه آماری این پژوهش را مجلات زیر نظر وزارت علوم تشکیل می‌دهد. بر اساس معیارهای انتخاب مجلات ۱۵ مجله شامل بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، مطالعات تجربی حسابداری مالی، پژوهش‌های تجربی حسابداری، پیشرفت‌های حسابداری، حسابداری ارزشی و رفتاری، دانش حسابداری، دانش حسابداری مالی، پژوهش‌های حسابداری مالی، فصلنامه حسابداری مالی، مطالعات حسابداری و حسابرسی، حسابداری مدیریت، دانش حسابرسی، تحقیقات حسابداری و حسابرسی، پژوهش‌های کاربردی در گزارشگری مالی، حسابداری دولتی مورد بررسی قرار گرفت. در تحلیل داده‌های حاصله از روش آمار توصیفی مانند دسته‌بندی داده‌ها بر حسب توزیع فراوانی، درصد فراوانی و رسم جدول به منظور واکاوی حوزه‌های بررسی تعداد مقالات کیفی، نوع روش تحلیل، ابزار گردآوری داده‌ها و قلمرو پژوهش استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی به مجموعه روش‌هایی اطلاق می‌شود که برای جمع‌آوری، خلاصه کردن، طبقه‌بندی و توصیف حقایق عددی به کار می‌رود. در واقع این آمارها، داده‌ها و اطلاعات پژوهش را توصیف می‌کنند و طرح یا الگوی کلی برای استفاده سریعتر و بهتر از داده‌ها به دست می‌دهد. آمار توصیفی شرحی از ویژگی و میزان اعداد استفاده شده در تحلیل‌های آماری است (رحمانی، گرامی‌راد و محمودخانی، ۱۴۰۱). پژوهش حاضر پژوهش‌های کیفی منتشر شده در نشریه‌های زیر نظر وزارت علوم را در بازه زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ مورد بررسی قرار می‌دهد. که در ادامه، آمار توصیفی و بسامد مقالات منتشر شده در این مجلات، روش پژوهش (کمی و کیفی)، روش تحلیل، ابزار گردآوری داده‌ها و قلمرو پژوهش آورده شده است. لازم به ذکر است که تعداد مقالات کم در سال ۱۴۰۰ به دلیل عدم انتشار شماره‌های مرتبط می‌باشد.

در جدول ۱ میزان مقالات کیفی مرتبط با مجلات بیان شده است. با توجه به فراوانی و بسامد هر یک از مجلات می‌توان اینگونه استنباط نمود که نسبت مقالات کیفی منتشر شده در مقایسه با کل مقالات منتشره سهم ناچیزی را به خود اختصاص داده است. همانگونه که جدول نشان می‌دهد مجله پژوهش‌های تجربی حسابداری و بعد از آن به ترتیب دانش حسابرسی و تحقیقات حسابداری و حسابرسی در مقایسه با سایر مجلات مقالات بیشتری را منتشر نموده است. با این وجود از بین ۴۲۸ مقاله تنها ۲۳ مقاله با روش کیفی به چاپ رسیده است. در سایر مجلات نیز تعداد مقالات کیفی قابل توجه نمی‌باشد.

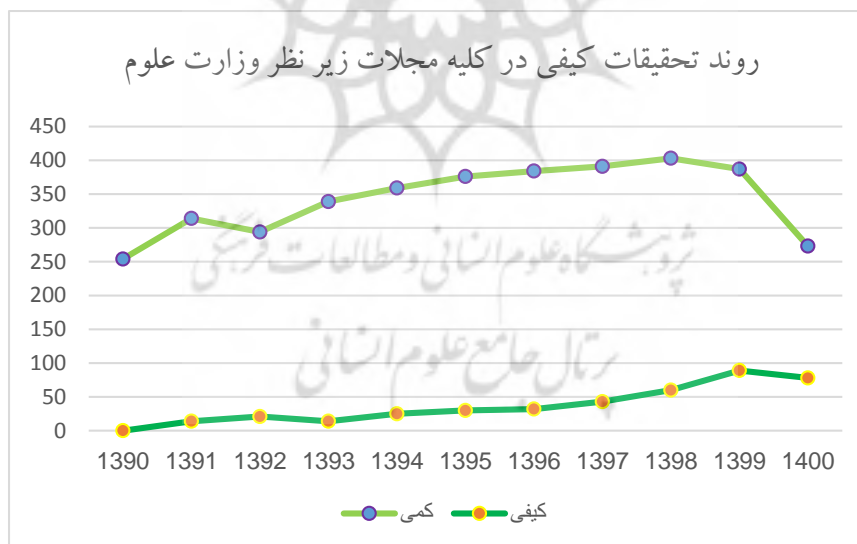
گرچه شواهد گویای این مطلب است که تقریباً از سال ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ جهت‌گیری و نگرش نسبت به روش کیفی تغییر کرده است و با گذشت زمان توجه به روش کیفی افزایش پیدا کرده است. با روندی که در این سال‌ها دیده می‌شود و همچنین فاصله پذیرش مقالات تا چاپ آن در این مجله (تقریباً ۱ تا ۲ سال) می‌توان چنین برداشت نمود که یک روند افزایشی در انجام رساله‌ها و پایان‌نامه‌های کیفی وجود دارد. پژوهشگران در محیط ایران باید به این نکته توجه نمایند که انجام پژوهش‌های کیفی به درک عمیق‌تر موضوعات و نتایج قابل اتکاتر منتج می‌شود. ذکر این نکته حائز اهمیت است که درصد بالایی از مقالات داخلی بر روش پرسشنامه‌ای تمرکز داشته‌اند و به نظرخواهی از افراد در این حوزه بسنده کرده‌اند. با این وجود، پژوهشگران باید نگرش شکاکانه‌ای نسبت به پاسخ‌های دریافتی از طریق پرسشنامه داشته باشند.

جدول ۱. آمار توصیفی

جمع کل	سال چاپ											
	۱۴۰۰	۹۹	۹۸	۹۷	۹۶	۹۵	۹۴	۹۳	۹۲	۹۱	۹۰	نام مجله
۲۷۲	۱۶	۲۱	۲۱	۲۷	۲۵	۲۶	۲۶	۲۸	۲۶	۲۹	۲۷	بررسی های حسابداری و حسابرسی (کمی و سایر)
۲۹	۵	۶	۷	۲	۳	۲	۲	۰	۱	۰	۱	بررسی های حسابداری و حسابرسی (کیفی)
۳۰۱	۲۱	۲۷	۲۸	۲۹	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۷	۲۹	۲۸	بررسی های حسابداری و حسابرسی (کل)
۴۰۵	۳۰	۳۶	۵۸	۴۲	۴۰	۳۷	۴۰	۴۳	۳۶	۲۹	۱۴	پژوهش های تجربی حسابداری (کمی و سایر)
۲۳	۱۰	۴	۲	۳	۰	۳	۰	۱	۰	۰	۰	پژوهش های تجربی حسابداری (کیفی)
۴۲۸	۴۰	۴۰	۶۰	۴۵	۴۰	۴۰	۴۰	۴۴	۳۶	۲۹	۱۴	پژوهش های تجربی حسابداری (کل)
۲۷۱	۱۴	۲۴	۲۳	۲۲	۲۳	۲۳	۲۴	۲۸	۲۸	۲۸	۳۴	پژوهش های حسابداری مالی (کمی و سایر)
۵	۰	۰	۱	۲	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	پژوهش های حسابداری مالی (کیفی)
۲۷۶	۱۴	۲۴	۲۴	۲۴	۲۴	۲۴	۲۴	۲۸	۲۸	۲۸	۳۴	پژوهش های حسابداری مالی (کل)
۱۸۰	۱۵	۲۴	۲۲	۱۹	۱۳	۱۵	۱۶	۱۴	۱۵	۱۳	۱۴	پیشرفت های حسابداری (کمی و سایر)
۵	۴	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	پیشرفت های حسابداری (کیفی)
۱۸۵	۱۹	۲۴	۲۲	۲۰	۱۳	۱۵	۱۶	۱۴	۱۵	۱۳	۱۴	پیشرفت های حسابداری (کل)
۸۶	۷	۱۶	۱۷	۱۷	۱۵	۱۴						حسابداری ارزشی و رفتاری (کمی و سایر)
۳۲	۵	۸	۷	۷	۳	۲						حسابداری ارزشی و رفتاری (کیفی)
۱۱۸	۱۲	۲۴	۲۴	۲۴	۱۸	۱۶						حسابداری ارزشی و رفتاری (کل)
۳۳۰	۲۷	۴۲	۳۸	۳۱	۲۹	۲۴	۲۸	۲۸	۲۹	۲۲	۳۲	حسابداری مدیریت (کمی و سایر)
۲۱	۴	۷	۲	۱	۱	۶	۰	۰	۰	۰	۰	حسابداری مدیریت (کیفی)
۳۵۱	۳۱	۴۹	۴۰	۳۲	۳۰	۳۰	۲۸	۲۸	۲۹	۲۲	۳۲	حسابداری مدیریت (کل)
۳۱۷	۲۵	۲۹	۳۰	۲۹	۲۹	۲۹	۲۸	۲۹	۲۹	۳۲	۲۸	دانش حسابداری (کمی و سایر)
۵	۱	۳	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	دانش حسابداری (کیفی)
۳۲۲	۲۶	۳۲	۳۱	۲۹	۲۹	۲۹	۲۸	۲۹	۲۹	۳۲	۲۸	دانش حسابداری (کل)
۲۶۳	۲۷	۲۶	۳۱	۳۱	۲۷	۳۰	۲۸	۲۱	۰	۲۸	۱۴	دانش حسابداری مالی (کمی و سایر)
۱۵	۳	۴	۴	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۰	دانش حسابداری مالی (کیفی)
۲۷۸	۳۰	۳۰	۳۵	۳۲	۲۸	۳۱	۲۹	۲۱	۰	۲۸	۱۴	دانش حسابداری مالی (کل)
۳۷۴	۲۷	۴۴	۳۶	۳۹	۴۴	۳۸	۴۰	۳۵	۳۲	۲۰	۱۹	دانش حسابرسی (کمی و سایر)
۴۹	۱۶	۱۶	۱۰	۲	۳	۲	۰	۰	۰	۰	۰	دانش حسابرسی (کیفی)
۴۲۳	۴۳	۶۰	۴۶	۴۱	۴۷	۴۰	۴۰	۳۵	۳۲	۲۰	۱۹	دانش حسابرسی (کل)
۲۵۴	۷	۱۹	۲۲	۲۰	۲۳	۲۴	۲۴	۳۲	۳۱	۳۰	۲۲	فصلنامه حسابداری مالی (کمی و سایر)
۱۲	۱	۵	۱	۴	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	فصلنامه حسابداری مالی (کیفی)
۲۶۶	۸	۲۴	۲۳	۲۴	۲۴	۲۴	۲۴	۳۲	۳۱	۳۰	۲۲	فصلنامه حسابداری مالی (کل)
۱۲۹	۶	۱۶	۱۳	۱۸	۱۴	۱۴	۱۴	۱۳	۱۴	۷	۰	پژوهش های کاربردی در گزارشگری مالی (کمی و سایر)
۷	۳	۰	۳	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	پژوهش های کاربردی در گزارشگری مالی (کیفی)

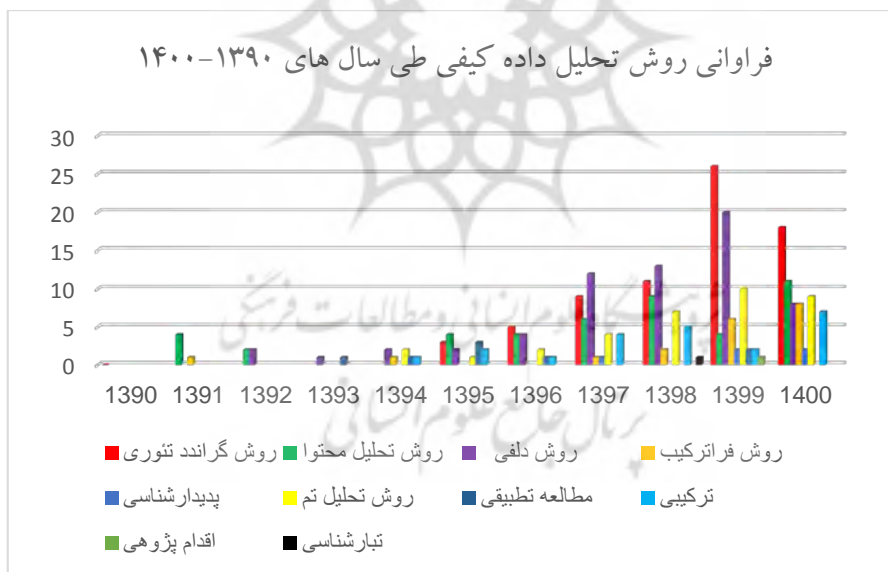
جمع کل	۱۴۰۰	۹۹	۹۸	۹۷	۹۶	۹۵	۹۴	۹۳	۹۲	۹۱	۹۰	سال چاپ نام مجله
۱۳۶	۹	۱۶	۱۶	۱۸	۱۵	۱۴	۱۴	۱۳	۱۴	۷	۰	مجله پژوهش های کاربردی در گزارشگری مالی (کل)
۳۸۶	۲۸	۴۰	۴۲	۴۲	۳۴	۲۸	۳۰	۳۶	۳۴	۳۶	۳۶	تحقیقات حسابداری و حسابرسی (کمی و سایر)
۱۹	۵	۵	۲	۲	۲	۱	۰	۰	۲	۰	۰	تحقیقات حسابداری و حسابرسی (کیفی)
۴۰۵	۳۳	۴۵	۴۴	۴۴	۳۶	۲۹	۳۰	۳۶	۳۶	۳۶	۳۶	تحقیقات حسابداری و حسابرسی (کل)
۱۰۲	۱۵	۱۴	۹	۱۰	۱۶	۱۵	۱۶	۷				حسابداری دولتی (کمی و سایر)
۲۹	۹	۱۰	۵	۵	۰	۰	۰	۰				حسابداری دولتی (کیفی)
۱۳۱	۲۴	۲۴	۱۴	۱۵	۱۶	۱۵	۱۶	۷				حسابداری دولتی (کل)
۲۹۴	۲۰	۲۵	۲۲	۲۵	۳۸	۴۳	۳۹	۱۳	۱۳	۲۸	۲۸	مطالعات تجربی حسابداری مالی (کمی و سایر)
۱۹	۱	۴	۶	۴	۲	۰	۰	۱	۱	۰	۰	مطالعات تجربی حسابداری مالی (کیفی)
۳۱۳	۲۱	۲۹	۲۸	۲۹	۴۰	۴۳	۳۹	۱۴	۱۴	۲۸	۲۸	مطالعات تجربی حسابداری مالی (کل)
۱۴۷	۱۰	۱۱	۱۹	۱۹	۱۴	۱۶	۱۰	۱۸	۱۲	۱۸	۰	مطالعات حسابداری و حسابرسی (کمی و سایر)
۱۲۸	۱۱	۱۷	۹	۹	۱۴	۱۲	۱۸	۱۰	۱۶	۱۲	۰	مطالعات حسابداری و حسابرسی (کیفی)
۲۷۵	۲۱	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۳۰	۰	مطالعات حسابداری و حسابرسی (کل)

متعاقباً، بر اساس نمودار ۱ می توان استدلال نمود که فراوانی مقالات کیفی در حال افزایش و به صورت صعودی می باشد. اما همچنان اختلاف بین مقالات کیفی و کمی در سطح بالایی قرار دارد و تعداد مقالات کیفی چاپ شده نسبت به کل مقالات ناچیز و اندک است.

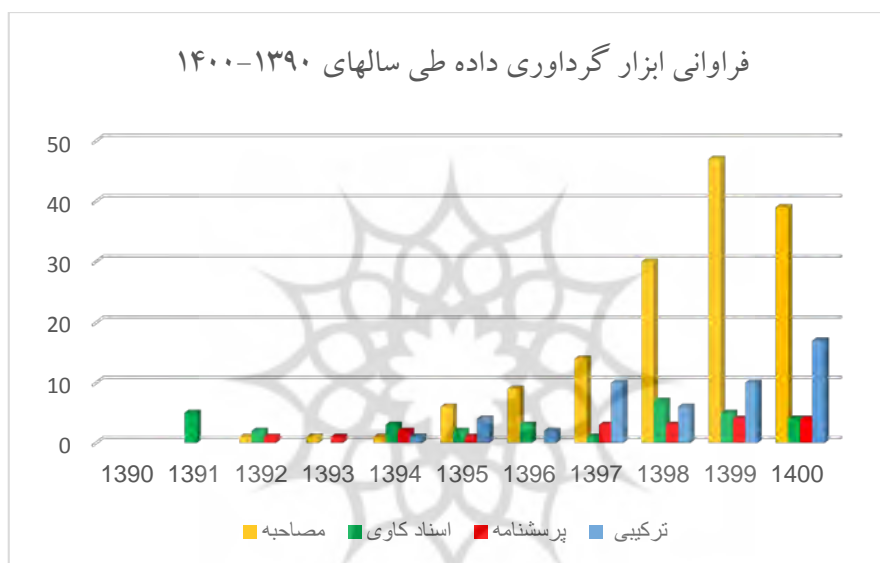
نمودار ۱. روند تحقیقات کیفی

جهت تحلیل داده‌های کیفی روش‌های متنوعی وجود دارد که شامل تحلیل تم، تحلیل الگو، داده بنیاد، تحلیل روایی، تحلیل گفتمان و تحلیل محتوا و غیره است (مصطفایی و حسینی، ۱۴۰۰). مطابق با نمودار ۲، بر اساس کنکاش مجلات می‌توان بیان کرد که توجه محققان به روش دلفی و نظریه داده بنیاد جلب شده است. می‌توان چنین استنباط کرد که دلیل استفاده از این روش آشنایی بیشتر پژوهشگران با آن است. بعد از این روش‌ها، روش تحلیل محتوا و روش تحلیل تم درصد بیشتری از روش پژوهش کیفی را به خود اختصاص داده است. با توجه به مباحث گفته شده می‌توان اینگونه تفسیر نمود که روش تحلیل محتوا و تحلیل تم با بکارگیری روش‌های متداولی نظیر مصاحبه و اسناد کاوی به استخراج ایده‌ها و آیتم‌ها می‌پردازد و سپس با کدگذاری و ترکیب کدها به تم اصلی منجر می‌شود. این فراوانی ممکن است به این دلیل باشد که این روش یکی از ساده‌ترین و نخستین روش‌های تحقیق کیفی است که با رویکرد قیاسی یا استقرایی قابل استفاده است. گفتنی است که پدیدارشناسی و تبارشناسی در پایین‌ترین مقدار قرار دارند. یکی از علل تحقیقات اندک در زمینه پدیدارشناسی و تبارشناسی، ناآگاهی نسبت به این روش‌ها می‌باشد.

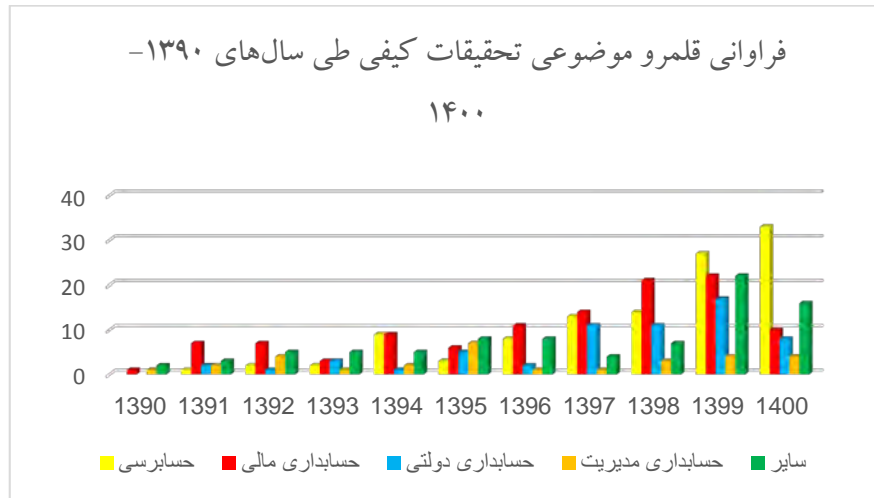
نمودار ۲. فراوانی روش تحلیل

جهت گردآوری داده‌های پژوهش ابزارهای مختلفی نیز وجود دارد که با توجه به هدف، رویکرد و استراتژی پژوهش انتخاب می‌شود. به طور کلی روش‌های گردآوری داده‌های پژوهش به دو دسته کلی شامل استفاده از اطلاعات و مدارک موجود (اسناد کاوی) و روش‌های میدانی شامل مشاهده، مصاحبه و پرسشنامه تقسیم می‌شود (مصطفایی و حسینی، ۱۴۰۰). بر اساس نمودار ۳ و با ارزیابی مقالات در طی چند دوره می‌توان اذعان داشت که ابزار گردآوری داده‌ها در اکثر مقالات مصاحبه و ترکیبی از مصاحبه و اسناد کاوی می‌باشد. افزون بر این، در مقالات اندکی از پرسشنامه باز به منظور انجام روش کیفی استفاده نموده‌اند.

نمودار ۳. فراوانی ابزار گردآوری داده

مطابق با نمودار ۴، می‌توان بیان کرد که پژوهشگران به حوزه‌های حسابداری مالی و حسابرسی توجه فراوانی داشته‌اند. همچنین حسابداری مدیریت نسبت به سایر قلمروها سهم اندکی را به خود اختصاص داده است. در حقیقت، نقصان مقالات چاپ شده به طور تخصصی در حوزه حسابداری مدیریت آشکار است. بنابراین ضرورت توجه به این گونه پژوهش‌ها احساس می‌شود.

نمودار ۴. فراوانی قلمرو موضوعی

پژوهش کیفی نوعی نگرش وسیع، عمیق و بامعنا و حتی غیرابزاری به مسائل، رفتارها و یافته‌هاست. این مهم در پژوهش‌های کمی به گونه‌ی دیگری است؛ چرا که پژوهش کمی به تعیین کمیت و شمارش پدیده‌های تحت شرایط گوناگون مربوط می‌شود. اما مساله قابل تامل این است که میزان و نرخ انتشار مقالات کمی نسبت به نرخ انتشار مقالات کیفی در مجلات معتبر خارجی، بالاتر است. پژوهش کیفی به صورت تفسیری به مطالعه پدیده‌ها می‌پردازد، در نتیجه باعث ایجاد نگرانی از غیرقابل اطمینان بودن نتایج و ورود قضاوت‌های شخصی پژوهشگر به جریان پژوهش می‌شود. از طرف دیگر برخلاف پژوهش‌های کمی، اصول و قواعد از پیش تعیین شده و استاندارد برای پژوهش‌های کیفی وجود ندارد و اغلب این پژوهش‌ها اجازه تعمیم‌پذیری یافته‌ها را نمی‌دهد. نقد مهم دیگری که بر این نوع پژوهش وارد است، مشکل پایایی است. درواقع ممکن است گزارش‌های ارائه شده توسط پژوهشگر حوادث نادری بوده و یا اینکه سهوا اطلاعات تحریف شده‌ای را گزارش دهند. با این حال، بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، میزان چاپ و انتشار تحقیقات کیفی نسبت به تحقیقات کمی در داخل کشور بالاتر بوده است. درواقع محدودیت‌هایی نظیر کارایی ضعیف بازار سرمایه ایران و نتایج زود بازده تحقیقات کمی از یک سو و نوین بودن روش‌های کیفی برای اساتید و دانشجویان داخلی از سوی دیگر از جمله دلایل گرایش پژوهشگرهای داخلی به تحقیقات کیفی بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

عوامل متعددی در شکل‌گیری و رشد علوم به طور عام و دانش حسابداری به طور خاص نقش داشته‌اند که از آن میان می‌توان به مجلات علمی-پژوهشی اشاره کرد. مجلات علمی-پژوهشی به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه یافتگی علمی سبب تولید علم، برقراری ارتباطات علمی و تسریع در فرآیند اطلاع‌رسانی علمی می‌باشد. لذا بسیاری از مراکز علمی می‌کوشند مجله‌ای برای اشاعه اطلاعات مدنظر خود یا مجرایی برای ارتباط با مخاطبان بالفعل و بالقوه خویش بیابند. هدف از پژوهش حاضر این است که شمای کلی از مقالات کیفی در مجلات معتبر را به نمایش بگذارد. بر این اساس نتایج حاصل از بررسی مقالات کیفی گویای این مطلب است که در سال‌های اخیر تعداد مقالات کیفی بیشتری به چاپ رسیده است. با این وجود، تعداد مقالات کیفی در مقابل مقالات کمی بسیار اندک می‌باشد. عدم تکیه بر پژوهش‌های کیفی و درک عمیق از موضوع و انجام پژوهش‌های زودبازده سبب کندگی در مسیر پیشرفت و اصلاح وضع موجود می‌شود. با گذشت زمان می‌توان شاهد این مساله بود که شناخت جوانب و کارکردهای پنهان برخی از موضوعات نیازمند تحلیل عمیق افراد است. بنابراین برای انجام پژوهش‌های انسان‌محور و مطالعه ژرف نگرانه پدیده‌ها، گریزی از انجام پژوهش‌های کیفی وجود ندارد.

در مقالات کیفی غالباً از روش تحلیل تم، تحلیل محتوا، گراندد تنوری و دلفی استفاده گردیده است. لذا می‌توان استدلال کرد که غالباً پژوهشگران داخلی از بین روش‌های تحلیل گوناگون در روش پژوهش به چند روش خاص بسنده کرده‌اند. یکی از دلایل عدم بکارگیری روش‌های مختلف کیفی می‌تواند عدم آگاهی و شناخت پژوهشگران باشد. لذا آموزش کافی در روش‌های مختلف کیفی و سوق دادن پژوهشگر به سمت پژوهش‌های کیفی و تفکر انتقادی می‌تواند فتح بابی در این زمینه باشد. مضافاً، مقالات مورد بررسی بیشتر در حوزه حسابداری مالی و حسابرسی می‌باشد و در اکثر آنها مصاحبه به عنوان ابزار گردآوری داده‌ها مطرح گردیده است.

آنچه در نگاه اول احساس می‌شود نبود مجله کیفی در محیط ایران است. لذا پیشنهاد می‌گردد با توجه به اهمیت موضوع و تغییر در بسامد مقالات کیفی می‌بایست متولیان این امر، کمیسیون‌های نشریات علمی کشور و دانشگاه‌ها به ایجاد مجلاتی مختص به روش کیفی پردازند. با واکاوی مقالات مجلات مذکور از جمله مسائلی که به ذهن خطور می‌کند این است که چرا اغلب پژوهشگران با توجه موضوع و ماهیت پژوهش به دلیل و چرایی انتخاب روش

تحلیل نمی‌پردازند. با توجه به بررسی مقالات کیفی می‌توان اذعان داشت که اکثر پژوهشگران به علل استفاده از روش تحلیل به کار رفته شده، اشاره‌ای نکرده‌اند. لذا پیشنهاد می‌گردد پژوهشگران آتی در انجام تحقیقات کیفی با ذکر دلایل متقن و متناسب با موضوع در رابطه با روش استفاده شده به ارتقا کیفیت مقالات کمک کنند. مضافاً، نتایج نشان داد که پژوهشگران روش‌های تحلیل محدودی را به کار گرفته‌اند. از این رو، دانشگاه‌ها به منظور آموزش کافی پژوهشگران و آشنایی آنها با روش‌های متنوع باید سازوکارهای مناسبی را اتخاذ کنند. لازم به ذکر است که از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر این است که مقالات منتشر شده برخی از مجلات محدود به دوره‌های کمتر از بازه زمانی مورد نظر می‌باشد.

منابع

- رحمانی، علی؛ گرامی راد، فاطمه و محمودخانی، مهناز. (۱۴۰۱). فراتحلیل آمار توصیفی متغیرها در مجلات حسابداری. *پژوهش‌های تجربی حسابداری*، ۱۲(۱)، ۶۹-۹۰.
- سلیمانی امیری، غلامرضا؛ ایزدپور، مصطفی و گرامی راد، فاطمه. (۱۳۹۹). تحلیل محتوای نشریه پژوهش‌های تجربی حسابداری طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۷. *پژوهش‌های تجربی حسابداری*، ۹(۳۵)، ۱۲۹-۱۵۸.
- مصطفایی، پرستو و حسینی، علی. (۱۴۰۰). تحلیل محتوای کیفی گزارش مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها با تاکید بر ذینفعان اجتماعی. *پژوهش‌های تجربی حسابداری*، ۱۱(۴۱)، ۷۹-۱۱۲.
- وقفی، حسام؛ کامران راد، صدیقه؛ نظری، طاهره و حلاج‌نیا، الهه. (۱۳۹۹). تحلیل محتوای مقالات دو فصلنامه حسابداری دولتی از ابتدای انتشار تا پایان سال ۱۳۹۸. *فصلنامه حسابداری دولتی*، ۷(۱)، ۹۷-۱۱۶.

References

- Ahrens, T. (2022). Paper development in qualitative accounting research: bringing social contexts to life. *Qualitative Research in Accounting & Management*, 19(1), 1-17.
- Ahrens, T; Becker, A; Burns, J; Chapman, C. S; Granlund, M; Habersam, M; & Scheytt, T. (2008). The future of interpretive accounting research? A polyphonic debate. *Critical perspectives on accounting*, 19(6), 840-866.
- Ali, A. M; & Yusof, H. (2011). Quality in qualitative studies: The case of validity, reliability and generalizability. *Issues in Social and Environmental Accounting*, 5(1), 25-64.
- Bluhm, D. J; Harman, W; Lee, T. W; & Mitchell, T. R. (2011). Qualitative research in management: A decade of progress. *Journal of management studies*, 48(8), 1866-1891.
- Brennan, N. M; & Solomon, J. (2008). Corporate governance, accountability and mechanisms of accountability: an overview. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 21(7), 885-906.
- Broadbent, J; & Unerman, J. (2011). Developing the relevance of the accounting academy: The importance of drawing from the diversity of research approaches. *Meditari accountancy research*, 19(1/2), 7-21.
- Chua, W. F. (1986). Radical developments in accounting thought. *Accounting review*, 601-632.
- De Villiers, C; Dumay, J; & Maroun, W. (2019). Qualitative accounting research: dispelling myths and developing a new research agenda. *Accounting & Finance*, 59(3), 1459-1487.
- Deegan, C. (2013). *Financial Accounting Theory* (McGraw-Hill Education Australia, Sydney).
- Dillard, J. (2008). A political base of a polyphonic debate. *Critical Perspectives on Accounting*, 19(6), 894-900.

- Dumay, J. C. (2009). Reflective discourse about intellectual capital: research and practice. *Journal of Intellectual Capital*, 10(2), 489-503.
- Gray, R; & Milne, M. J. (2015). It's not what you do, it's the way that you do it? Of method and madness. *Critical Perspectives on Accounting*, 32, 51-66.
- Gummeson, E. (2000). *Qualitative methods in management research* (2nd ed.). USA: Sage Publication, Inc.
- Himick, D; Johed, G; & Pelger, C. (2022). Qualitative research on financial accounting—an emerging field. *Qualitative Research in Accounting & Management*, (ahead-of-print)
- Hoepfl, M. C. (1997). Choosing qualitative research: A premier for technology education researches. *Journal of Technology Education*, 9(1), 47-63.
- Hopwood, A. G. (1987). The archeology of accounting systems. *Accounting, organizations and society*, 12(3), 207-234.
- Kottler, J. A; & Minichiello, V. (2010). *An overview of the qualitative journey*. Los Angeles: SAGE Publications, Inc.
- Krippendorff, K. (2013). *Content Analysis: An Introduction to its Methodology* (Sage, Los Angeles, CA).
- Laughlin, R. (2007). Critical reflections on research approaches, accounting regulation and the regulation of accounting. *The British Accounting Review*, 39(4), 271-289.
- Michelon, G; Patten, D. M; & Romi, A. M. (2019). Creating legitimacy for sustainability assurance practices: Evidence from sustainability restatements. *European Accounting Review*, 28(2), 395-422.
- Mostafaei, P & Hosseini, A. (2021). Qualitative content analysis of corporate social responsibility reports with emphasis on social stakeholders. *Experimental Accounting Research*, (11)(41), 112-79 (In Persian)
- Muela-Meza, Z. M. (2003). An introduction to the applicability of qualitative research methodologies to the field of Library and Information Sciences. *Bibliodocencia: Revista de Profesores de Bibliotecología*, 2(12), 4-12.
- Parker, L. D. (2003). Qualitative research in accounting and management: the emerging agenda. *Journal of Accounting and Finance*, 2 (4), 15-30.
- Rahmani, A; Grami Rad, F and Mahmoudkhani, M. (1401). Meta-analysis of descriptive statistics of variables in accounting journals. *Experimental Accounting Research*, 12(1), 69-90. (In Persian)
- Roslender, R. (2006). Critical theory in accounting research, in: Z. Hoque, ed; *Methodological Issues in Accounting Research: Theories and Methods* (Spiramus, London), 247-267.
- Sale, M. J; Lohfeld, L. H; & Brazil, K. (2002). Revisiting the quantitative-qualitative debate: Implication for mixed-method research. *Quality and Quantity*, 36(1), 43-53.
- Soleimani, A, Gholamreza; Izadpour, M & Grami Rad, F. (2019). Content analysis of the Journal of Experimental Accounting Research during the years 2011 to 2018. *Experimental Research of Accounting*, 9(35), 129-158. (In Persian)
- Sterling, R. R. (1990). Positive accounting: An assessment. *Abacus*, 26(2), 97-135.

- Taylor, G. R. (2010). Quantitative research methods. Integrating quantitative and qualitative methods in research (3rd ed.). USA: University Press of America, Inc.
- Trumbull, M; & Watson, K. (2010). Qualitative research methods. Integrating quantitative and qualitative methods in research (3rd ed; pp. 62-78). USA: University Press of America, Inc.
- Vaghfi, H; Kamranrad, S; Nazari, T; Hallajnia, E. (2020). Content analysis of articles in two government accounting quarterly journals from the beginning to the end. *Government Accounting Quarterly*, 7(1), 97-116. (In Persian).
- Watts, R. L; & Zimmerman, J. L. (1979). The demand for and supply of accounting theories: The market for excuses. *Accounting review*, 3(6) 273-305.

COPYRIGHTS

This is an open access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license.

